

FACTORUL SEMANTIC LA DELIMITAREA TIPOLOGICĂ A UNOR STRUCTURI SINTACTICE PROPOZIȚIONALE

Petru BUTUC

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

La analiza tipologică a părților de propoziție, factorul semantic este determinant și decisiv, deoarece prevede cercetarea faptelor de limbă de la conținut spre formă, în corelație cu logica naturală a gândului, în scopul identificării indicilor predicativi reali. În acest temei metodologic, delimităm diverse și multiple tipuri și forme ale părților de propoziție.

Cuvinte-cheie: *semantic, factor semantic, categoria semnificației, sintaxologie, component semantic, component fonologic.*

THE SEMANTIC FACTOR OF THE TYPE DIVISION OF SOME SYNTACTIC SENTENCE STRUCTURES

For the type division of the parts of sentence, the semantic factor is definite, because it conceives the research from contents to structures, and this is based on their communication relations aspect and a natural logic for indentifying the meaning correlation as a basis of predicative indicators. Moreover, the sentence types, divided onto semantic principle, are numerous and various.

Keywords: *semantic factor, semantic motivation, logical-semantic criterion, the syntactic science.*

În prezent, termenul „semantică” este utilizat în mai multe domenii științifice, obținând, drept consecință, variate semnificații și o răspândire mult mai largă. Și în lingvistică, deși termenul respectiv a rămas să fie întrebuițat cu sensul lui lexical clasic (unitate ce marchează conținutul semnificativ al unui cuvânt sau îmbinări de cuvinte), totuși, la analiza faptelor de limbă, semnificația factorului semantic este tratată de pe diferite poziții, în mai multe direcții. Astfel, pentru unii lingviști (plasați pe idei descriptiviste), categoria semnificației este una din exterior, în raport cu limba, ceea ce face ca semantica să nu aibă pentru ei niciun temei de a obține vreo motivație în știința despre limbă.

Pentru lingviștii-funcționaliști, adepți ai școlii pragheze, cercetarea faptelor de limbă este însă de neconceput, ireală chiar, fără categoria semnificației (fără semantică), nu numai în lexicologie, dar și în morfologie, și în sintaxologie. Lingvistul Z.Z. Katz, de asemenea adept al școlii funcționaliste, vorbind despre corelația dintre semantică și sintaxă, susține, pe bună dreptate, că „factorul semantic al descrierii lingvistice pune interpretarea faptelor de limbă în corespundere cu structura de profunzime a oricărei propoziții din limbă” [1]. Cu alte cuvinte, „în timp ce componentul fonologic întrunește prezentarea fonetică a propoziției, componentul semantic construiește prezentarea aceluși conținut, care, într-o situație comunicativă, reală, firească, poate fi exprimat printr-o unitate ce-și are prezentările ei fonetice pertinente. Componentul semantic este implicat în descrierea capacității vorbitorului de a înțelege și a crea fără sfârșit propoziții noi, asigurând, totodată, și interpretarea fără sfârșit a multitudinii de propoziții” [2]. De aici reiese că componentul semantic al descrierii lingvistice face posibil ca sintaxa să-și poată manifesta pe deplin infinitele capacități survenite din caracterul ei relevant, ceea ce înseamnă, după părerea noastră, că sintaxa dispune de multiple forme de organizare structurală a unităților ei, păstrând, în paralel, același conținut semantic și comunicativ.

Din punct de vedere logico-semantic, relevanța structurală a sintaxei pentru semantică poate avea loc în toate situațiile comunicativ-sintactice, însă mult mai pregnantă este în cadrul unor fenomene lingvistice, care, în general, par să formeze niște abateri de la norma structurilor gramaticale, deși, atât în limba vorbită, cât și în cea scrisă, au o pondere deosebit de mare. E vorba de repetiții, tautologii și pleonasmе, care se manifestă în toate funcțiile sintactice, atât la nivelul propoziției, cât și la nivelul frazei.

În versurile eminesciene: 1) „O, rămâi, rămâi la mine./ Te iubesc atât de mult” și 2) „Mircea însuși mână-n luptă vijelia'ngrozitoare, / Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.” avem repetițiile verbale rămâi, rămâi și vine, vine, vine, care au fost utilizate de autor cu scopul de a evidenția semnificația (1) dorinței insistente, reieșite din sentimentul profund al nostalgiei și (2) semnificația intensității efectuării acțiunii. Sensurile informative preconizate, ce s-au dorit evidențiate în toată amploarea lor efectivă și semantică, i-au impus sintaxei atare forme structurale. Deși aceste semnificații mai pot fi căpătate și prin alte structuri sintactice, efectul scotat însă și-l pot obține doar prin fenomenul repetiției, adică prin reluarea verbelor.

La nivel sintactic, aceste unități propoziționale necesită o tratare în bloc, întrucât, în atare situații comunicative, se exprimă compatibilitatea dintre unitățile funcționale sintactice și unitățile semnificative (semantice). Aceste două părți de propoziție (*rămâi, rămâi și vine, vine, vine*) au funcție sintactică de predicate verbale, fiind create din stringenta necesitate a vorbitorului de a transmite un anumit mesaj, cu un conținut substanțial, prin care se realizează plusvalori semantico-sintactice (în exemplul unu – o dorință insistentă și în exemplul doi – intensitatea efectuării acțiunii), ceea ce înseamnă că, din punct de vedere teoretic, o realitate conținutal-substanțială și-a găsit, respectiv, și o formă de exprimare adecvată. Astfel, semantica lor informativă și-a obținut motivația logică în atare structuri sintactice.

Factorului semantic este pregnant nu numai la delimitarea tipologică a structurilor lingvistice cu valoare sintactică de predicate verbale, dar și la delimitarea celorlalte părți de propoziție. Astfel, în temeiul aceluiași fenomen de limbă (repetiții, tautologii, pleonasmе și alte unități comunicativ-informative), punând la bază criteriul semantic, putem identifica și structuri lingvistice cu plusvalori semantico-sintactice ale subiectului, ale atributului și ale tuturor tipurilor de complemente, existente în sintaxa propoziției în limba română. Invocăm, în acest sens, doar câteva situații sintactice, marcându-le prin subliniere, fără a le supune comentariului de rigoare:

a) **pentru subiecte** – „*Stoluri, stoluri trec prin minte/ Dulci iluzii. Amintiri/ Țârâiesc încet ca greieri/ Printre negre, vechi zidiri.*” (M.Eminescu. „Singurătate”), „*Sus pe muchia dealului,/ Merge-n voia calului/ Un bujor de căpitan/ Care poartă buzdugan.*” (Vasile Alecsandri), „*Janet avea un loc bun la cămin, într-o cameră cu încă două vechi prietene, iar pe Horia îl așteptau drumurile și iară drumurile.*” (Ion Druță. „Clopotnița”); b) **pentru atribute** – „*Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindea cu mâhnire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri!*” (Ion Creangă. „Amintiri din copilărie”), „*Zdrobiți orânduiala cea crudă și nedreaptă/ Ce lumea o împarte în mizeri și bogății!*” (Mihai Eminescu. „Împărat și proletar”); c) **pentru complemente** – „*Adormind de armonia/ Codrului bătut de gânduri,/ Flori de tei deasupra noastră/ Or să cadă rânduri, rânduri.*” (Mihai Eminescu. „Dorința”), „*Ah, subțire și gingașă,/ Tu pășeai încet, încet,/ Dulce îmi veneai în umbra/ Tănuțului boschet.*” (Mihai Eminescu. „Pe aceeași ulicioră”), „*Amețiți de limbe moarte, de planeți, de colbul școlii,/ Confundam pe bietul dascăl cu un crai mâncat de molii.*” (Mihai Eminescu. „Scrisoarea II”), „*Atunci, voi vorbi, să vă faceți moarte în păpușoi, să nu spuneți nici laie, nici bălaie, căci voi vorbi eu și cu dânșii și las-dacă va fi ceva.*” (Ion Creangă. „Soacra cu trei nurori”).

Delimitarea granițelor structurale ale acestor unități sintactice plusvalente se face însă pornindu-se doar de la criteriul logico-semantic, și nicidecum de la cel al formei structural-gramaticale, întrucât numai sensul comunicativ-informativ (semantico-sintactic) a îmbinat funcțional aceste grupuri de verbe, în scopul creării sus-numitelor plusvalori semantico-sintactice ale acestor predicate verbale în sintaxa limbii române. Reluarea aceluiași verb sau a aceluiași nume (de două și, respectiv, de trei ori) nu semnifică și efectuarea în paralel a aceleiași acțiuni, de două și, respectiv, de trei ori sau multiplicarea numelui. Repetarea cuvintelor generează doar plusvalorile semantico-sintactice, conținute în aceste grupuri de verbe.

Totodată, e necesar să se știe că, în atare situații sintactice, unde avem la bază unitatea dialectică dintre formă și conținut, funcția directorie revine în permanență conținutului informativ-comunicativ (semanticii sintactice) și nicidecum formei structural-gramaticale, deoarece se știe că nu există și nici nu poate exista în sintaxă o formă gramaticală abolită total de conținut informativ-comunicativ. Orice formă structural-gramaticală este generată de un sens informativ: „forma, în sintaxă, rămânând a fi întotdeauna doar expresia internă a oricărui tip de informație, pe care vrea să și-o creeze omul prin vorbire” [3].

Așadar, orice enunț logic comportă atât relații funcționale sintactice, cât și relații semantice conținutale. Astfel, în toate funcțiile sintactice (propoziționale și frastice) se îmbină două aspecte fundamentale ale limbii: cel semantic și cel sintactic funcțional, ceea ce face ca între structurile unităților sintactice și cele semantice să existe o interacțiune. Aceste două planuri (sintactic și semantic) rămân a fi corelative, dar nu și identice, pentru că fiecare dintre ele, după cum am văzut, își manifestă și caracteristicile proprii. Ceea ce unește aceste două planuri este, bineînțeles, semantica (semnificația lingvistică, sensul informativ), căci, de altfel, ar fi inutilă și absurdă comunicarea omului prin limbă. „Sensul informativ” sau semantica sintactică, „în ultimă instanță, reprezintă rațiunea de a fi a structurii sintactice” [4]; sau „sensul”, după cum susține profesorul bucureștean Ion Diaconescu, „este un factor de coeziune sintactică, după cum organizarea, structura sintactică este un factor de coeziune semantică” [5].

Scopul acestui studiu rezidă în a demonstra faptul că factorul semantic în gramatică, ca principiu metodologic, îndeosebi în sintaxă, este mai eficient, mai rezultativ, deoarece concepe cercetarea faptelor de limbă de la conținut spre formă, sub aspectul relațiilor comunicativ-informative, în baza unei semantici și logici naturale, vii, reale, pentru a identifica, în primul rând, semnificația substanțială, conținutul-informativă, determinând, astfel, nu numai volumul componential al părții de propoziție, dar și tipul ei.

În concluzie, susținem că studiul sintaxei nu poate fi întreprins fără semantică, întrucât semantica alcătuiește substanța actului comunicării și condiționează, în cea mai mare măsură, procesele de selecție și de distribuție a unităților sintactice.

Referințe:

1. KATZ, Z.Z. Semanticeskaya teoria. V: *Novoie v zarubejnoi lingvistike*. Vîp. X. Moskva, 1983, s.33.
2. KATZ, Z.Z. *Ibidem*, p.38.
3. BUDAGOV, R.A. *Iazâk i reci v crugozore celoveca*. Moscva: Dobrosvet, 2000, s.96.
4. TESNIERE, L. *Elements d'une syntaxe structurale*. Paris, 1959, p.12.
5. DIACONESCU, I. *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*. București, 1989, p.112.

Prezentat la 07.02.2016